## Ajankohtaiskatsaus kotouttamisesta; mahdolliset ongelmakohdat ja tulevaisuuden kehittämishaasteet. Kotouttamisen julkistaloudelliset vaikutukset.

**Kotouttaminen**

Kotouttamisen merkittävimmät toimintaympäristön muutokset liittyvät maahanmuuton kasvuun sekä maakunta- ja kasvupalvelu-uudistukseen. Maahanmuuton kasvun ja monimuotoistumisen myötä on kriittistä saada maahanmuuttajat nopeammin työmarkkinoille ja osaaminen tehokkaammin ja laaja-alaisemmin käyttöön.

Samalla kotoutumisen ydin on maahanmuuttajien osallisuus yhteiskunnan kaikilla eri osa-alueilla, ja maakuntauudistuksen yhteydessä on varmistettava, että jatkosssakin kunnalliset ja maakunnalliset palvelut vastaavat kasvavaan ja monipuolistuvaan maahanmuuttoon.

**Pakolaisten kuntiin sijoittaminen**

Suomeen saapui vuonna 2015 historiallisen suuri määrä turvapaikanhakijoita, millä on ollut voimakkaat seurannaisvaikutukset myös TEM:n hallinnonalaan kuuluvaan pakolaisten kuntaan ohjaamiseen ja kotouttamisen edistämiseen. **Turvapaikanhakijoiden määrän kasvu vuonna 2015 lisäsi kuntapaikkojen tarvetta moninkertaisesti aiempaan verrattuna. Jo ennen nyt alkanutta turvapaikanhakijoiden määrän kasvua kuntapaikkoja on ollut riittämättömästi, jolloin sekä vastaanottokeskusten avustama että itsenäinen kuntiin muutto on muodostunut suuremmaksi kuin muutto ELY- keskusten neuvottelemille kuntapaikoille**.

Pakolaisväestön kymmenkertaistuminen sai Suomen kunnat ja siviiliyhteiskunnan toimijat osoittamaan ennen näkemätöntä talkoohenkeä ja vapaaehtoistyön voimaa. **Pakolaisten vastaanotosta sopimusten tehneiden kuntien lukumäärä kaksinkertaistui, mikä merkitsi myös tuhansia uusia kuntapaikkoja**. Kuntien valmiudet ja osaaminen kotouttamisessa ovat kuitenkin osoittautuneet **hyvin vaihtelevan tasoisiksi. Osaamisvajetta on ilmennyt erityisesti alaikäisten ilman huoltajaa tulleiden kuntavastaanotossa**.

**Valtaosa oleskeluluvan saaneista vuonna 2015 tulleista turvapaikanhakijoista on hakeutunut omatoimisesti Suomen kymmeneen suurimpaan kaupunkiin**. Isoissa kaupungeissa kohtaantomuuton tulpaksi alkaa yhä enenevissä määrin muodostua asuntojen puute. Jo nyt on nähtävissä, että kaikkiin paikkoja tarjonneisiin pieniin kuntiin ei pystytä ohjaamaan oleskeluluvan saaneita. Hyvä asia on kuitenkin se, että noin 80 % oleskeluluvan saaneista on pysynyt siinä maakunnassa, jossa ovat odotusajankin viettäneet.

Kuntaan ohjaamiseen ja sijoittumiseen vaikuttaa aivan oleellisesti vastaanottokeskusten sijainti. Tulevaisuudessa niiden perustamiset eri maakuntiin on suunniteltava huolellisesti maakuntien kantokyky huomioiden. Samoin on arvioitava kuntien kantokykyä, elinvoimaisuutta ja kotouttamistyön resursseja. On tarpeen välittömästi käynnistää arviointi nykyisen kuntiin ohjaamisjärjestelmän vahvuuksista ja heikkouksista ja sen pohjalta uudistaa järjestelmää. Tähän pakottaa jo ovella oleva aluehallintouudistus.

**Maahanmuuttajat nopeammin koulutukseen ja työmarkkinoille sekä kotoutumiskoulutuksen uudistaminen**

**Maahanmuuton kasvu edellyttää, että eri taustoilla ja osaamistasoilla tulevat henkilöt löytävät oikean koulutus- ja työllistymis- tai yrittäjyyspolun. Hallitus tehostaa maahanmuuttajien osaamisen tunnistamista ja ohjausta oikealle koulutus- ja työllistymispolulle. Kotoutumiskoulutusta kehitetään entistä työelämälähtöisemmäksi ja korkeakoulutettujen maahanmuuttajien pätevöitymispolkuja lisätään. Samalla nopeutetaan luvan saaneiden ohjausta ammatilliseen kolutukseen, jonka sisällä lisätä lisätään kielenopetusta yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa.**

Opetushallituksen antamat maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman täydennykset julkaistiin maaliskuussa 2016. Tavoitteena on lisätä koulutuksen työelämälätöisyyttä ja joustavuutta. Kotoutumiskoulutusta ei jatkossa pääsääntöisesti järjestä kokopäiväisenä kielikoulutuksena, vaan lähiopetus on osapäiväistä tai osaviikkoista. Opintojen rinnalle voidaan liittää esimerkiksi osa-aikaista työharjoittelua, työssäoppimista, osa-aikatyötä tai osa-aikaisia ammatillisia opintoja. Verkko-opiskelun mahdollisuuksia hyödynnetään ja itseopiskelun painoarvoa lisätään.

**Kotouttamisen julkistaloudelliset vaikutukset**

**Oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden määrän kasvun vuoksi valtion kotouttamisesta kunnille maksamien korvausten määrärahaksi on esitetty vuoden 2017 talousarvioon 221 milj. euroa [,jonka lisäksi valmistelussa olevaan TAE-täydentävässä tullaan esittämään tähän 11 milj. euron lisäys, jolloin määräraha vuodelle 2017 olisi 232 milj. euroa] – vuonna 2016 arvioidaan kuntakorvaukseen käytettäväksi noin 132 milj. euroa, joka noin 100 milj. euroa vähemmän kuin ensi vuodelle täydentävän jälkeen esitetään.**

Valtio korvaa kunnalle pakolaisten vastaanotosta aiheutuvat kustannukset laskennallisen perusteen tai todellisten kustannusten mukaan. Vuonna 2017 laskennallisten korvausten piirissä arvioidaan olevan yhteensä 18 585 henkilöä, vuonna 2016 noin 13 650 henkilöä.

STM:ssä on valmisteltu hallituksen esitys, jonka mukaan oleskeluluvan saaneille maksettaisiin kotoutumistukea työmarkkinatuen sijaan 1.1.2017 alkaen. Kotoutumistuen alhaisemmasta tasosta johtuen STM on arvioinut perustoimeentulotuen menojen kasvavan 1 000 000 eurolla.

Oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden määrän kasvun vuoksi kotoutumiskoulutuksen hankintaan kohdennetun määrärahanarpeen arvioidaan lisääntyvän vuonna 2017 noin 29,5 milj. eurolla vuoden 2016 talousarvioon nähden. Vuoden 2017 kotoutumiskoulutukseen varatusta määrärahasta on varattu 2,4 milj. euroa Vaikuttavuusinvestointihankkeen (SIB) maahanmuuttajien nopean työllistymisen mallin toteutukseen. Mallin tavoitteena on kokeilla uusia koulutus- ja työllistymismalleja, joilla nopeutetaan maahanmuuttajien työllistymistä sekä mahdollistetaan koulutuksen ja työnteon yhdistäminen joustavalla tavalla.

TEM:ssä on valmisteltu hallituksen esitys laeiksi julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetun lain (916/2012) ja työttömyysturvalain (1290/2002) muuttamisesta, jossa tarkoituksena on pidentää omaehtoisten opintojen tukiajan kestoa 24 kk:sta enintään 48 kk:een perusopetuksen suorittamiseksi niiden oppivelvollisuusiän ylittäneiden henkilöiden kohdalla, joilta puuttuu perusopetuksen päättötodistus. Kotoutumiskoulutuksen hankintaan kohdennetusta määrärahasta on otettu vähennyksenä huomioon 700 000 euroa siirtona STM:n momentille työttömyysetuudella tuetun omaehtoisen koulutuksen tukiajan

pidennyksestä johtuen. Lisäksi momentilta 32.70.03.2 (Kotouttamisen osaamiskeskus) on siirretty 460 000 euroa STM:n momentille tukiajan pidennyksen rahoitukseen.

Lisäksi kotoutumiskoulutuksen määrärahasta on otettu vähennyksenä huomioon noin 7,4 milj. euroa siirtona OKM:n momentille maahanmuuttajien perusopetukseen ja valmistavaan opetukseen kehysriihen päätöksen mukaisesti.

| | |
|---|---|
| Määrärahatarve kotoutumiskoulutukseen | 98 106 000 |
| STM:lle | -700 000 |
| OKM:lle | -7 385 000 |
| Määräraha TEM:n mom. | 90 021 000 |
| SIB | -2 400 000 |

**Maakunta- ja kasvupalvelu-uudistus**

Kotoutuja-asiakkaiden osalta tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, että kasvupalveluiden palvelut ja prosessit tukevat ja edistävät paitsi työllistymistä ja yrittäjyyttä, myös laajemmin kotoutumista ja maahanmuuttajien mahdollisuutta osallistua aktiivisesti suomalaisen yhteiskunnan toimintaan.

Maahanmuuttajien heterogeenisuus asettaa palvelukokonaisuuksien kilpailuttamiselle erityisiä vaatimuksia. Kotoutujalla tulee olla mahdollisuus saada maahanmuuton alkuvaiheessa palveluita mahdollisuuksien mukaan myös omalla tai muulla hänen ymmärtämällään kielellä tai tulkin välityksellä. Maahanmuuttajien tulkkaus- ja omakielisten palveluiden tarpeeseen vastaaminen voi muodostaa haasteen varsinkin harvaan asutussa maakunnassa, jolloin maakunnan on markkinapuutostilanteessa tuotettava kotoutuja-asiakkaiden tarvitsemia palveluita itse tai hankittava kilpailutuksella yksittäisiä palveluja täydentämään olemassa oleva palveluita.

Digitaaliset palvelut ovat merkittävässä asemassa kasvupalvelupalveluprosessien käynnistämisessä ja toteuttamisessa. Maahanmuuttajien osalta digitaalisten palveluiden täysimääräisessä hyödyntämisessä on varmistettava riittävän kattava kielivalikoima oma-asioinnin tukena. Samalla on huomioitava, että osa kotoutujista tarvitsee tukea ja henkilökohtaista palvelua digitaalisten palveluiden käytössä varsinkin maahanmuuton alkuvaiheessa.